

LUKUKESKUS
LÄSCENTRUM

10 FAKTAA

LUKUTAIDOSTA MAAILMALLA

Joka seitsemäs aikuinen ei osaa lukea

Maailmassa on koko ajan vähemmän täysin lukutaidottomia, silti arviolta 773 miljoonaa aikuista ei osaa lukea.¹ Covid19-pandemia on vaarantanut monien mahdollisuudet oppia lukemaan.

Kuten monet muutkin maailman ilmiöistä, myös lukutaidottomuus jakautuu epätasa-arvoisesti. Lähes puolet maailman lukutaidottomista (47%) asuu Etelä- ja Länsi-Aasiassa ja yli neljännes (27%) Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. Suurin osa maailman lukutaidottomista elää köyhyydessä ja monet heistä sodan haavoittamina. Lukutaitoa ei ole juuri siellä, missä sitä eniten tarvittaisiin.²

Lukutaidottomuus tarkoittaa, että ihmisellä ei ole mekaanista lukutaitoa. Hän ei ole koskaan oppinut lukemaan. Mutta vaikka ei olisi täysin lukutaidoton, voi nykymaailmassa olla vaikea pärjätä, jos ei ole riittävän hyvää lukutaitoa. Nykyisessä tietoyhteiskunnassa tarvitsemme yhä parempaa tekstin ymmärrystä. Mitä nopeammin ja enemmän tietoa on saatavilla, sitä parempaa lukutaitoa vaaditaan. On tärkeää erottaa oikea tieto väärästä, jotta ei tule johdetuksi harhaan. Myös työ ja opiskelu vaativat entistä parempia tekstitaitoja. Tietoa tulvii nopeasti ja sitä on koottava monista eri lähteistä.³

Heikosti lukevien voi olla vaikea ymmärtää lukemaansa tai hahmottaa pidempien tekstien merkityksiä. Jos on heikko lukutaito, on vaikea pärjätä arjessa, ilmaista mielipiteitään ja kertoa tunteistaan.

Lukutaito on tärkeä lähtökohta tasavertaiselle maailmalle, jossa jokaisella on mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä ja valintoihinsa. Lukutaito ehkäisee köyhyyttä ja edistää tasa-arvoa. Lukutaito on ihmisoikeus: mahdollisuus oppia on kirjattu YK:n ihmisoikeusjulistukseen.⁴ Siksi Unesco, eli Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö on asettanut maailmanlaajuisiksi tavoitteeksi, että vuonna 2030 lukutaidottomia olisi enää 10% aikuisista.⁵

Covid19-pandemia on heikentänyt maailman lukutaitotilannetta monin tavoin. Myös sodat ja luonnonkatastrofit vaikuttavat ihmisten mahdollisuuksiin kouluttautua ja oppia lukemaan.⁶ Siksi paras tae maailmanlaajuiselle lukutaidolle on rauha eri maiden välillä ja demokraattisesti toimiva yhteiskunta.

1 Unesco: "International Literacy Day 2021 - Literacy for a human centred recovery: Narrowing the digital divide" Fact sheet <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

2 Unesco: "International Literacy Day 2021 - Literacy for a human centred recovery: Narrowing the digital divide" Fact sheet <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

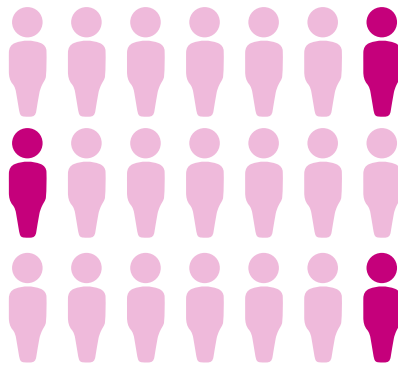
3 Unesco: "International Literacy Day 2021 - Literacy for a human centred recovery: Narrowing the digital divide" Fact sheet <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

4 YK:n ihmisoikeuksien julistus <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus/>

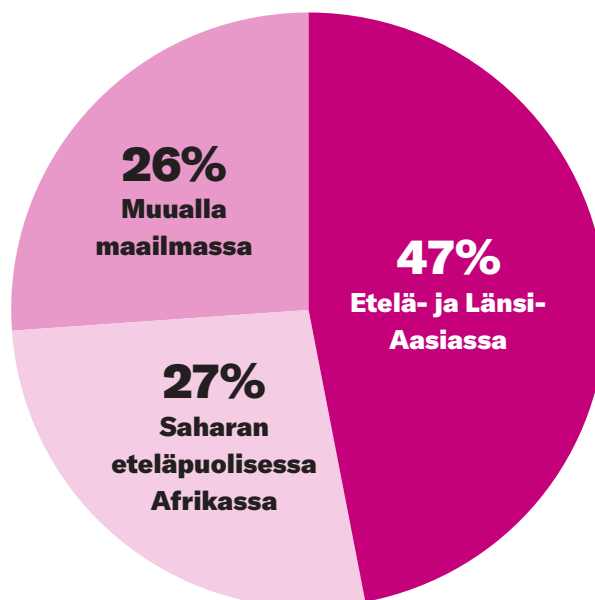
5 Unesco: SDG 4 - Education 2030, Part II: UNESCO Strategy for Youth and Adult Literacy (2020-2025) <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372743>

6 Unesco: "International Literacy Day 2021 - Literacy for a human centred recovery: Narrowing the digital divide" <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

Joka seitsemäs aikuinen ei osaa lukea

Lukutaidottomista

Lähde Unesco: "International Literacy Day 2021 - Literacy for a human centred recovery: Narrowing the digital divide" Fact sheet <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

Lukutaito on ihmisoikeus

Lukutaito on ihmisoikeus, joka mahdollistaa yksilön kehityksen, kouluttautumisen ja yksilön kasvun täyteen potentiaaliinsa. Oikeus lukutaitoon on kirjattu YK:n ihmisoikeuksien julistukseen.

Lukutaito on avain parempaan terveyteen ja hyvinvointiin. Lukutaidolla on merkitystä sukupuolten välisen tasa-arvon, kestävän rauhan, kehityksen ja demokratian toteutumisen kannalta.⁷

Lukutaito on perusta monille taidoille, joita yhä nopeammin muuttuva maailma meiltä vaatii. Lukutaito tulisivatkin nähdä jokaisen oikeutena ja peruseriaatteenä, joka edistää yksilöiden, perheiden, yhteisöjen ja valtioiden elinoloja ja olosuhteita. Lukutaidon avulla ihminen pystyy vaikuttamaan omaan elämäänsä ja maailmaan.⁸

Oikeus koulutukseen kirjattiin jo vuonna 1948 osaksi YK:n Ihmisoikeuksien julistusta. Julistuksen 26. artiklan mukaisesti opetuksen on pyrittävä ihmisen persoonallisuuden täyteen kehittämiseen sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamisen vahvistamiseen. Sen tulee edistää ymmärtämystä, suvaitsevaisuutta ja ystävyyttä kaikkien kansakuntien ja kaikkien rotu- ja uskontoryhmien kesken.⁹

Lukutaito on kirjattu tavoitteeksi myös YK:n kestävän kehityksen ohjelmaan. Agenda 2030 tavoitteena on taata kaikille avoin, tasa-arvoinen ja laadukas koulutus sekä elinikäiset oppimismahdollisuudet.¹⁰

Luku- ja kirjoitustaidon edistämisen parissa toimivien eurooppalaisten järjestöjen liitto ELINET (European Literacy Policy Network) on laatinut Euroopan lukutaito-oikeuksien julistuksen. Sen mukaan jokaisella eurooppalaisella tulee olla oikeus lukutaitoon. 2000-luvun tietoyhteiskunnissa uudet teknologiat leviävät nopeasti ja työympäristöt muuttuvat jatkuvasti. Siksi lukutaidon kehittäminen ei ole enää sidoksissa lapsuuteen ja nuoruuteen, vaan se on koko elämän mittainen tarve ja vaatimus.¹¹

YK:n kansainvälistä lukutaitopäivää vietetään 8. syyskuuta. Päivän tarkoituksena on muistuttaa kansainvälistä yhteisöä lukutaidon merkityksestä ja koulutuksen tärkeydestä, jotta voimme rakentaa kestävän tulevaisuuden.¹²

7 YK-liitto: Kansainvälinen lukutaitopäivä: <https://www.ykliitto.fi/tapahtumat/yk-paivat/kansainvalinen-lukutaitopaiva>

8 ELINET: "European Declaration of the Right to Literacy": <https://elinet.pro/policy-statements/>

9 YK-liitto: Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus: https://www.ykliitto.fi/sites/www.ykliitto.fi/files/Ihmisoikeuksien_yleismaailmallinen_julistus_1.pdf

10 Ulkoministeriö: "Kestävää kehitystä ja hyvinvointia vuoteen 2030": https://um.fi/documents/35732/o/UAM_Kesta%CC%88va%CC%88-kehitys_A4_0210018.pdf/f9652c4e-8702-99db-0e67-01a33aa1bf4d?t=1540749638568

11 ELINET: "European Declaration of the Right to Literacy": <https://elinet.pro/policy-statements/> Lukukeskus: Elinet – Euroopanlaajuista lukutaitotietoa: <https://lukukeskus.fi/elinet-euroopanlaajuista-lukutaitotietoa/>

12 YK-liitto: Kansainvälinen lukutaitopäivä: <https://www.ykliitto.fi/tapahtumat/yk-paivat/kansainvalinen-lukutaitopaiva>

Lukutaito antaa lapselle tulevaisuuden

Koulutus ja lukutaito edistävät lasten ja nuorten tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta sekä tulevaa toimeentuloa. Lukutaito on pohja kaikelle oppimiselle ja antaa välineitä oman ajattelun kehittymiselle. Lukutaidoton lapsi ja nuori on vaarassa syrjäytyä yhteiskunnasta.

Lasten lukutaidon kannalta tärkeintä on päästä kouluun. Monissa maissa on parannettu huomattavasti lasten koulutusmahdollisuuksia, mutta silti monet jäävät ilman perustaitoja. Jos lapsi ei opi lukemaan, hän jää väistämättä jälkeen, eikä kykene oppimaan muitakaan koulussa opetettuja taitoja. Tämä johtaa usein koulun keskeytymiseen.¹³

Esteitä lasten ja nuorten oppimiselle ovat muun muassa ylisuuret luokkakoot, opettajien riittämättömät taidot sekä koulujen puutteelliset resurssit, kuten pula oppikirjoista. Köyhemmissä maissa lapsista vain noin 5% saavuttaa edes vähimmäistason lukutaidossa.

¹⁴ Maailman nuorista eli 15-24-vuotiaista 8% on lukutaidottomia. Se tarkoittaa, että arviolta 100 miljoonalla nuorella ei ole peruslukutaitoa.¹⁵

Lasten ja nuorten mahdollisuudet päästä kouluun ovat kuitenkin parantuneet, ja aikuisiin verrattuna yhä useampi lapsi saa oppia lukemaan. Vuoteen 2030 mennessä 94% nuorista odotetaan osaavan lukea.¹⁶ Tämä tavoite saavutetaan panostamalla kouluihin ja opetukseen. Opettajien tulisi saada riittävä koulutus ja kouluun pääseminen pitäisi olla mahdollista kaikille perheen varallisuudesta tai elämäntilanteesta riippumatta.

Kouluun pääseminen on kuitenkin dramaattisesti heikentynyt Covid 19 -pandemiasta johtuvien haasteiden vuoksi. (Aiheesta lisää faktassa 6.)

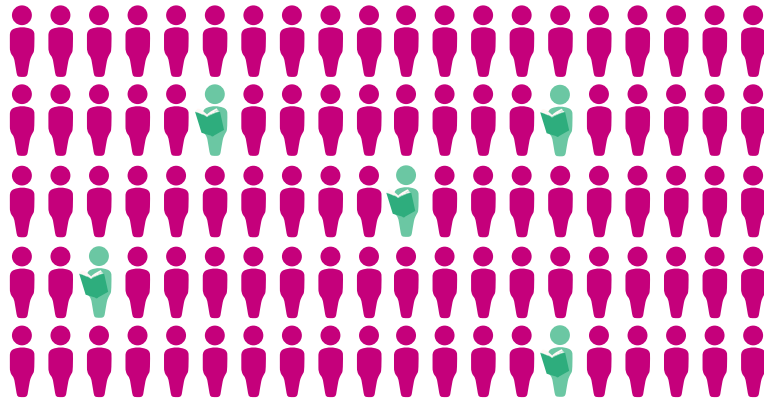
¹³ Unesco: "Literacy for a human centred recovery: Narrowing the digital divide" <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

¹⁴ Ulkoministeriö: Koronapandemian kärjistävä globaali oppimisen kriisi vaatii ratkaisuja <https://oikeusministerio.fi/-/0184/koronapandemian-karjistama-globaali-oppimisen-kriisi-vaatii-ratkaisuja>

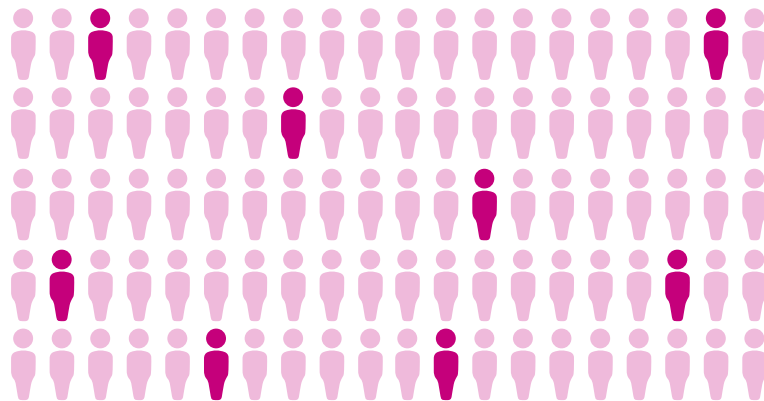
¹⁵ Unesco: "Literacy for a human centred recovery: Narrowing the digital divide" <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

¹⁶ Unesco: "Literacy for a human centred recovery: Narrowing the digital divide" <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

Köyhimmissä maissa lukutaidon vähimmäistason saavuttaa vain 5% lapsista

Maailman nuorista (15-24 v.) 8% on lukutaidottomia

Lähde: Unesco: "Literacy for a human centred recovery: Narrowing the digital divide" <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

Koulutus lisää tasa-arvoa

Koulutus on tehokas keino lisätä tasa-arvoa yksilöiden välillä. Kouluun pääseminen ja perustaitojen, kuten lukutaidon oppiminen, antaa ihmiselle paremmat mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä.

Maailma on jakautumassa entistä epätasa-arvoisemmin: rikkaita ja köyhiä, koulutettuja ja kouluttamattomia erottaa yhä syvempi kuilu. Varallisuuden, oikeuksien ja osaamisen jakautuminen aiempaa epätasa-arvoisemmin tekee köyhyyden ja syrjäytymisen katkaisemisesta entistäkin vaikeampaa.¹⁷ Lukutaidottomuus usein periytyy ja luo köyhyyden kierteen.¹⁸

Koulutetun yksilön on helpompi pitää huolta terveydestään, ansaita elantonsa, mahdollistaa lastensa koulutus ja vaikuttaa omassa yhteisössään. Koulutetut aikuiset eivät pelkästään saa todennäköisemmin töitä, vaan lukutaidon ansiosta tekevät töitä turvallisemmissa oloissa ja paremmilla ehdoilla. Lukutaito lisää mahdollisuuksia vaikuttaa politiikkaan, yhteiskunnallisiin kysymyksiin ja demokratiaan.¹⁹

Koulutuksesta ja lukutaidosta on hyötyä kaikille, mutta erityisesti kannattaa panostaa naisten ja tyttöjen koulutukseen. Aiemmin pojat pääsivät kouluun tyttöjä useammin, mutta nykyisin onneksi kaikkien koulutusta pidetään yhtä tärkeänä. Liian usein tyttöjen koulutie

kuitenkin päättyy poikia aiemmin. Se näkyy myös lukutaitotilastoissa. Maailmanlaajuisesti enemmän kuin 60 % lukutaidottomista on naisia.²⁰

Lukutaitoinen nainen pysyy terveempänä, on aktiivisempi yhteiskunnan jäsen, avioituu myöhemmin ja saa todennäköisesti vähemmän lapsia. Koulutettu nainen pystyy paremmin huolehtimaan lapsistaan ja heidän terveydestään ja tulevaisuudestaan. Lapsikuolleisuus, lasten nälänhätä ja erilaiset henkeä uhkaavat sairaudet vähenevät merkittävästi, jos kaikki äidit saisivat käydä peruskoulun loppuun.²¹

Ilmainen, laadukas ja riittävän laaja peruskoulutus tulisi olla tasavertaisesti kaikkien saatavilla riippumatta yksilön sukupuolesta, uskonnosta, äidinkielestä, toimintakyvystä tai varallisuudesta.²² Tasavertainen koulutus on tärkeää myös ilmastonmuutoksen ehkäisemiseksi. Koulutuksen ansiosta tietoisuus ympäristöasioista paranisi, vettä ja energiaa sattuisiin hyödyntää kestävämmiin ja ilmastonmuutoksen seurauksiin pystyttäisiin paremmin varautumaan.²³

17 Oxfam: Public good or private wealth?, 2019 <https://indepth.oxfam.org.uk/public-good-private-wealth/>

18 Unesco: Education transforms lives <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000223115>

19 Unesco: Education transforms lives <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000223115>

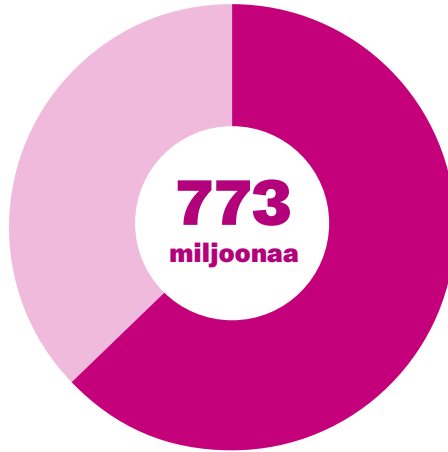
20 Unesco: Literacy for a human centred recovery: Narrowing the digital divide <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

21 Unesco: Education transforms lives <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000223115>

22 Oxfam: The Power of Education to Fight Inequality: <https://oxfamlibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620863/bp-education-inequality-170919-en.pdf>

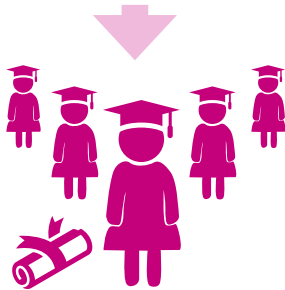
23 Unesco: Education transforms lives: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000223115>

Lukutaidottomien aikuisten sukupuolijakauma

**63% on
naisia**

**Jos alhaisen tulotason
maissa naiset olisivat
koulutettuja**

kehitysmaiden nälänhätä vähenisi

26%

säästyisi nälänhädältä

**Jos alhaisen tulotason
maissa tytöt olisivat
koulutettuja**

64%

lapsiavioliitoista voitaisiin välttää

59%

**vähemmän alaikäisistä
tytöistä saisi lapsia**

Lukutaito mahdollistaa demokratian

Lukutaito lisää tasa-arvoisen vaikuttamisen mahdollisuuksia. Riittävän lukutaidon ansiosta ihmisen on mahdollista arvioida tietoa kriittisesti. Kansalaisten hyvän lukutaidon lisäksi on tärkeää, että saatavilla on luotettavaa ja objektiivista tietoa.

Niissäkin maissa, missä lukutaidon taso on korkea, sitä voidaan käyttää väärin tarkoituksiin. Kriittinen lukutaito ei ole itsestäänselvyys. Tarvitaan monilukutaitoa, jolla pystyy kriittisesti arvioimaan tietoa eri lähteistä, tajuamaan syy-seuraussuhteet ja muodostamaan oman käsityksensä.

Nyky-yhteiskunnassa kansalaisella on vaara joutua informaatiovaikuttamisen uhriksi. Käsitteisiimme ja mielipiteisiimme voidaan pyrkiä vaikuttamaan valheellisella informaatiolla, vääristellyllä tiedolla ja tai rajoittamalla objektiivisen tiedon saamista.²⁴

Joskus ongelma voi olla sekin, että luettavaa materiaalia ei ole saatavilla tai sitä ei yksinkertaisesti ole olemassa. Toisinaan vaikkapa alkuperäiskansan kielellä ei juurikaan ole kirjallisuutta, mutta lapsilta voidaan viedä oikeus oman äidinkielen käyttöön myös poliittisista syistä.^{25 26}

Planin tyttöjen tiedonsaantia koskevan tutkimuksen mukaan globaalisti 15-25-vuotiaista tytöistä seitsemän kymmenestä ei ole koskaan saanut opetusta väärän

informaation tunnistamisesta. Internetin mis- ja disinformaatiosta on huolissaan 91 % ja hyvin tai äärimmäisen huolissaan 40 % vastaajista.²⁷

Isossa-Britanniassa toteutetun tutkimuksen mukaan vain 2 % lapsista erottaa valeutisen oikeasta. Puolet lapsista on huolissaan siitä, ettei tunnista valeutista ja kaksi kolmasosaa luottaa nykyään uutisiin vähemmän valeutisten takia. Kaksi kolmasosaa opettajista on huolissaan siitä, että valeutiset vaikuttavat lasten hyvinvointiin ja lisäävät ahdistusta.²⁸

Suurin osa tiedosta liikkuu perinteisen median ja internetin välityksellä. Internetin alkuaikoina oltiin sitä mieltä, että se luo uudet mahdollisuudet demokratialle. Nykyään siitä ei olla enää yksimielisiä. Internet alustana on ollut oletettua herkempi informaatiovaikuttamiselle.²⁹

Kirjastoseuran kuva: Apua valeutisten tunnistamiseksi saa muun muassa kirjastoista, jotka tekevät aktiivista työtä luotettavan tiedon välittäjänä.³⁰

24 Huoltovarmuuskeskus: Informaatiovaikuttamisen torjunta- Esiselvitys <https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/files/bd803c5f6ba0a46ccd9c9e825cf8637e00373907/hvk-informaatiovaikuttamisen-torjunta-esiselvitys.pdf>

25 Literacy for life: shaping future agendas and Education for Democracy: <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=A%2F73%2F292&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>

26 UNESCO strategy for youth and adult literacy (2020-2025): <https://en.unesco.org/themes/literacy/strategy>

27 Plan International (2021). The truth gap. How misinformation and disinformation online affect the lives, learning and leadership of girls and young women. Plan International: <https://plan.fi/wp-content/uploads/2021/10/SOTWGR2021-CommsReport-EN.pdf>

28 Fake news and critical literacy: Final report 2018, National Literacy Trust, UK: <https://literacytrust.org.uk/research-services/research-reports/fake-news-and-critical-literacy-final-report/>

29 Internet ennen ja nyt: Tekno-optimismista teknofobiaan. Poliitikasta-lehti, 8.6.2021 <https://politiikasta.fi/internet-ennen-ja-nyt-tekno-optimismista-teknofoobiaan/>

30 Tunnista valeutinen, Suomen kirjastoseura 2022: <https://suomenkirjastoseura.fi/hallinta/wp-content/uploads/2022/03/tunnista-valeutinen.pdf>

Apua valeutisten tunnistamiseksi saa muun muassa kirjastoista, jotka tekevät aktiivista työtä luotettavan tiedon välittäjänä.

TUNNISTA VALEUTINEN

TARKISTA TAUSTAT

Tutki jutun julkaissut sivusto.
Mikä on sen tarkoitus ja kuka ylläpitäjä?

LUE KOKO JUTTU

Klikkiotsikot hämäävät.
Mikä on koko tarina?

KUKA ON TEKIJÄ?

Hae tietoa tekijästä. Onko tekijä luotettava, onko häntä edes olemassa?

MIHIN JUTTU PERUSTUU?

Avaa linkit. Tukeeko esitetty taustatieto tarinaa?

TARKISTA PÄIVÄMÄÄRÄ

Milloin uutinen on julkaistu?
Onko se enää ajankohtainen?

ONKO SE PILA?

Erikoinen uutinen voi olla pila.
Tarkista sivusto ja kirjoittaja.

TARKISTA ASEENTEESI

Mieti, voivatko omat ennakkoluulosi vaikuttaa arvioosi uutisesta.

KYSY ASIANTUNTIJALTA

Kysy kirjastonhoitajalta ja tarkista muut uutissivustot.

Käännös: Suomen kirjastoseura

IFLA

International Federation of Library Associations and Institutions

With thanks to www.FactCheck.org

Globaalit kriisit uhkaavat lukutaitoa

Maailmassa on nyt ennätysmäärä konfliktilta pakenevia ihmisiä. On suuri haaste tukea lasten ja nuorten koulunkäyntiä kriisien keskellä.³¹ Covid19-pandemian takia miljoonien lasten pelätään putoavan opetuksen piiristä kokonaan.

Myös Covid19-pandemia on vaikeuttanut koulunkäyntiä. Ennen koronapandemiaa noin 90 prosenttia peruskouluikäisistä lapsista oli vähintäänkin kirjoilla koulussa ja noin 20 miljoonan lapsen lukutaidon odotettiin paranevan.³² Pandemian takia 168 miljoonaa lasta jäi pois koulusta ja lukutaidon vähimmäistaso jäi saavuttamatta 100 miljoonalta lapselta.³³

Pandemia on vaikuttanut erityisesti jo ennestään haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin ja nuoriin ja vaikutukset ovat kohdistuneet etenkin köyhimpiin maihin. Pandemian keskellä opettajien työtä hankaloittivat ilmaisten etä- ja digitaalisen oppimateriaalin puute sekä riittämättömät digitaaliset taidot ja koulutusmahdollisuudet.³⁴ Lasten kouluun palaamiseksi on tehty paljon töitä maailmanlaajuisesti, mutta etenkin tyttöjen saamisen takaisin kouluun on osoittautunut vaikeaksi.³⁵

Covid19-pandemia vaikutti yli 1,6 miljardin oppilaan ja 100 miljoonan opettajan kouluarkeen yli 190 maassa.³⁶ Moni maa tarjosi opetusta pandemian aikana television ja radion välityksellä, mutta opetuksen arvioitiin tavoitteen alle 50 prosenttia alakoululaisista. Useat jo valmiiksi syrjäytymisvaarassa olevat oppilaat jäivät kokonaan ilman tukea. Etäopetusta oli useimmiten saatavilla vain pääkielillä, joten vähemmistökielten puhujat ovat suurimmassa vaarassa jäädä opetuksesta jälkeen.

Koronapandemian lisäksi sodat ja luonnonkatastrofit vaikeuttavat lasten ja nuorten koulunkäyntiä ja lukutaitoa. Jos konfliktit pitkittyvät, lapset voivat jäädä ilman perustaitoja. Ilman koulutusta kriiseistä selviytyminen on vaikeaa ja lapset ja perheet päätyvät entistäkin heikompaan asemaan.³⁷

31 World Bank: "Read@Home: Delivering reading, learning materials and parental support to hard-to-reach homes" <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/705171611081561383-0090022021/original/ReadHomeHDVPupdateSep2020.pdf>

32 Oikeusministeriö: Koronapandemian kärjistämä globaali oppimisen kriisi vaatii ratkaisuja <https://oikeusministerio.fi/-/10184/koronapandemian-karjistama-globaali-oppimisen-kriisi-vaatii-ratkaisuja>

33 COVID-19 'biggest global crisis for children in our 75-year history' – UNICEF <https://www.unicef.org/eap/press-releases/covid-19-biggest-global-crisis-children-our-75-year-history-unicef>

34 Unesco: "International Literacy Day 2021 - Literacy for a human centred recovery: Narrowing the digital divide" Fact sheet: <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2021-fact-sheet.pdf>

35 Unesco: What's next? Lessons on Education Recovery: Findings from a Survey of Ministries of Education amid the COVID-19 Pandemic http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/lessons_on_education_recovery.pdf

36 Unesco: What's next? Lessons on Education Recovery: Findings from a Survey of Ministries of Education amid the COVID-19 Pandemic http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/lessons_on_education_recovery.pdf

37 Unicef: "Education under attack": <https://www.unicef.org/education-under-attack>

Lukutaidottomuus ei ole vain köyhimpien maiden ongelma

Vaikka olisikin oppinut lukemaan, voi lukutaito jäädä niin alhaiselle tasolle, että se vaikeuttaa selviytymistä arkisissa tilanteissa ja yhteiskunnassa pärjäämistä.

Pelkästään Euroopassa arviolta 73 miljoonalla aikuisella on heikko lukutaito. Se tarkoittaa noin viidennestä kaikkista yli 15-vuotiaista.³⁸ Yhdysvalloissa arviolta yli puolet aikuisista jää alle alakoulusta saatavaa lukutaidon tasoa.³⁹

Riittävä lukutaidon taso varmistaa, että yksilö pärjää arjen tilanteissa, pystyy arvioimaan tietoa ja hahmotamaan kokonaisuuksia. Heikosti lukeville esimerkiksi sanomalehden lukeminen, ohjeiden ymmärtäminen tai lomakkeiden täyttäminen voi olla vaikeaa. Myös yhä digitaalisempi mediaympäristö edellyttää meiltä aina vaan parempaa lukutaitoa.

Englantilaisen selvityksen mukaan työelämässä olevat heikosti lukevat eivät yleensä hakeudu lukutaitoa parantaviin ohjelmiin tai tukitoimien piiriin. Myös organisaatiot sopeuttavat ennemmin omaa toimintaansa korvatakseen työntekijöidensä heikkoja taitoja sen sijaan, että tukisivat lukutaidon kehittämistä ja parantamista.⁴⁰

Heikon lukutaidon vaikutus jää näin helposti piiloon, vaikka sillä voi olla tuottavuutta alentava vaikutus.⁴¹ Yhdysvalloissa on arvioitu, että jos kaikkien aikuisten lukutaidon taso nousisi kuudesluokkalaisen tasolle, sen hyöty Yhdysvalloille olisi jopa 2 biljoonaa dollaria vuodessa.⁴²

Hyvän lukutaidon saavuttaa vain lukemalla. Lukeminen on myös reitti mielikuvitukseen ja luovuuteen sekä tiedon lähde. Lukeminen syventää ymmärrystä monimutkaisista kokonaisuuksista, laajentaa ajatusmaailmaa ja synnyttää uusia ideoita. Etenkin kaunokirjallisuuden lukeminen voi auttaa meitä ymmärtämään muiden ihmisten ajatuksia ja tunteita.⁴³ Siksi omaa lukutaitoa kannattaa vaalia ja vahvistaa koko eliniän.

38 EU Read: "Reading is the basis": <https://www.euread.com/reading-is-the-basis/>

39 Barbara Bush Foundation: "Via Forbes - New Study Finds the U.S. Could Be Losing \$2.2 Trillion Annually Due to Low Adult Literacy Rates": <https://www.barbarabush.org/new-economic-study/>

40 Mallows & Litster: Literacy as supply and demand. Zeitschrift für Weiterbildungsforschung - Report. Journal for Research on Adult Education. Volume 39, nr. 2. 2016

41 Carpentieri, J.D., Colahan, M., Hale, C., Litster, J., Mallows, D., & Trinh, T. (2016b). Impact of poor basic literacy and numeracy on employers BIS research paper number 266. London: BIS.

42 Barbara Bush Foundation: "Via Forbes - New Study Finds the U.S. Could Be Losing \$2.2 Trillion Annually Due to Low Adult Literacy Rates": <https://www.barbarabush.org/new-economic-study/>

43 Lukukeskus: "10 faktaa lukemisesta 2020": <https://lukukeskus.fi/10-faktaa-lukemisesta-2020/>

Euroopassa joka viidennellä aikuisella on heikko lukutaito

Yhdysvalloissa yli puolet aikuisista jää alle alakoulusta saatavaa lukutaidon tasoa.

Suomalaisista aikuisista 11 %:lla on heikko lukutaito

Kansainvälisesti vertailtuna suomalaisten aikuisten keskimääräinen lukutaito on erinomainen,⁴⁴ mutta Suomessakin yhä useampi aikuinen tarvitsee tukea lukemiseen ja luetun ymmärtämiseen.

Suomalaisista aikuisista 11 %:lla on heikko lukutaito.⁴⁵ Selkokielen tarpeessa arvellaan olevan jopa 750 000 henkilöä eli 14 % suomalaisista. Yleiskieltä heikosti ymmärtäville suunnatun selkokielen tarve on viimeisen viiden vuoden aikana kasvanut noin 100 000 henkilöllä.⁴⁶

Lukutaidon tasoon vaikuttavat moninaiset tekijät yksilön elämässä, mutta erityisesti koulutustaso ja ikä selittävät aikuisten lukutaitoa. Heikosti lukevia on suhteellisesti enemmän vanhemmissa ja matalammin koulutetuissa ryhmissä.⁴⁷

Syyt heikkoon lukemiseen vaihtelevat. Kaikilla heikosti lukevilla ei välttämättä ole taustalla synnynnäistä lukivaiketta. Lukemisen sujuvuus on kuitenkin hyvin perinnöllistä; lukivaikkeen todennäköisyys kasvaa nelinkertaiseksi, jos suvussa on lukivaiketta. Suomessa arviolta 5–10 %:lla väestöstä on lukivaikeus. Lukivaikeus on ennustettavissa jo varhaislapsuudessa, ja varhaisilla tukitoimilla voi lieventää lapsen ja nuoren lukivaikkeen heijastumista aikuisuuteen.⁴⁸

Myös nuorten keskuudessa lukutaidon taso on laskussa. Etenkin paljon lukevien nuorten määrä on romahtanut.⁴⁹ Viimeisimmässä yhdeksäsluokkalaisten osaamista tarkastelevassa PISA-arvioinnissa Suomi kuului kolmen maan joukkoon, jossa kiinnostus lukemiseen oli vähentynyt eniten. Nuorten oman kiinnostuksen herättämisen tulisi olla tärkein tavoite lukemisen lisäämiseksi.

Suomessa on yhä enemmän äidinkieleltään muita kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielisiä. Ennusteen mukaan vuoteen 2035 mennessä Helsingin seudun asukkaista joka neljäs puhuu äidinkielenään muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea.⁵⁰ Vuonna 2019 koko Suomen väestöstä 7,5 % oli äidinkieleltään vieraskielisiä.⁵¹ Perusopetusta järjestetään Suomessa lähes 50:llä eri äidinkielellä.⁵² Toimivassa monikielisessä yhteiskunnassa on tärkeää tunnistaa, että eri kielet elävät rinnakkain eri tilanteissa. Hyvinvoiva, monikielinen ja -muotoinen väestö on resurssi ja rikkaus tulevaisuuden Suomelle.

44 PIAAC 2012. Kansainvälisen aikuistutkimuksen ensituloksia: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75272>

45 PIAAC 2012. Kansainvälisen aikuistutkimuksen ensituloksia: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75272>

46 Juusola, Markku; Selkokeskus, Kehitysvammaliitto ry: Selkokielen tarvearvio 2019. Kehitysvammaliitto 2019: <https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2019/02/Tarvearvio-2019.pdf>

47 Esim. Sulkunen & Malin: Literacy, Age and Recentness of Education Among Nordic Adults. Scandinavian Journal of Educational Research, 62 (5), 929–948. 2018: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00313831.2017.1324898>

48 Esim. Lukimat: <http://www.lukimat.fi/lukeminen/tietopalvelu/lukivaikeudet-1>

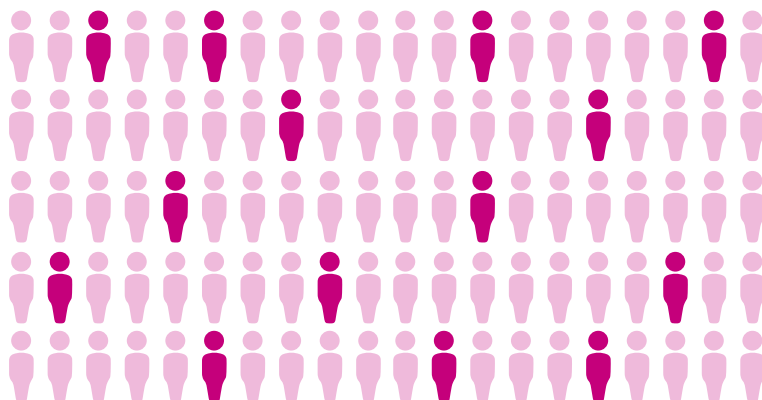
49 Suomen virallinen tilasto (SVT): Vapaa-ajan osallistuminen. Lukemisen muutokset 2017, Helsinki: Tilastokeskus: https://www.stat.fi/til/vpa/2017/03/vpa_2017_03_2019-04-25_kat_001_fi.html

50 Helsingin kaupungin tietokeskus 2019: "Helsingin seudun vieraskielisen väestön ennuste 2018–2035": https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/19_03_14_Tilastoja_3_Vuori.pdf

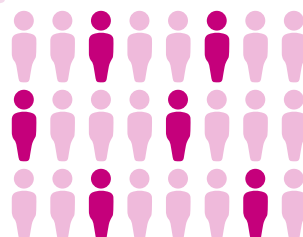
51 Tilastokeskus 2019: <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/vieraskieliset.html>

52 Tainio, Lisa ym.: Koulujen monet kielet ja uskonnot. Valtioneuvoston kanslia: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161302/11-2019-KUSKI.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

14%
suomalaisista tarvitsee selkokieltä

**Joka neljäs helsinkiläinen on
vieraskielinen vuonna
2035**

Kirjallisuus kuuluu kaikille lapsille

Lapsen lukutaitoa voi parhaiten tukea lukemalla lapselle säännöllisesti syntymästä lähtien. Ääneen lukeminen tukee lapsen oppimista ja kehittää kielellisiä taitoja.

Lapselle lukemisen hyödyt tunnustetaan globaalisti. Monessa maassa lasten lukeminen jää kuitenkin muiden arkihuolten jalkoihin. Lapsille sopivia kirjojakin on vain harvoin saatavilla. Saharan eteläpuolisessa Afrikassa vain 3%:lla koteja on enemmän kuin kaksi lastenkirjaa. Koko maailmassa alle puolet vanhemmista kertoo pystyvänsä tukemaan lastensa oppimista lukemalla.⁵³

Jos kotona on yksikin lastenkirja, lapsen todennäköisyys oppia perustaitoja kaksinkertaistuu. Lastenkirjojen saatavuudella ja vanhempien valistamisella lukemisen merkityksestä on suora yhteys oppimisvajeen katkaisemiseen ja lasten tasavertaisempiin mahdollisuuksiin. Liian moni lapsi kasvaa ilman lukuhetkiä ja jää näin vaille tärkeää tukea puheenkehitykselle, sanavaraston karttumiseen ja lukemaan oppimiselle. Näiden varhaisten taitojen puute vaikeuttaa ratkaisevasti lapsen oppimista.⁵⁴

Lastenkirjojen saatavuus, perheiden lukemaan innostaminen ja lukemisen tukeminen ovat myös Maailmanpankin varhaisoppimisen ohjelman kärkitavoitteita.

Perheiden lukemista lisäävä Read@Home -ohjelma vie lastenkirjoja, pelejä ja oppimateriaaleja vaikeasti tavoitettaviin koteihin 13 eri maassa, kuten Senegalissa, Nigeriassa, Uzbekistanissa ja Hondurasissa. Jos kouluun on vaikea päästä, kotona lukeminen on hyvä keino kompensoida lapsen osaamista.⁵⁵

Myös YK:n Lapsen oikeuksien sopimukseen on kirjattu lapsen oikeus saada tietoa erilaisista hänen elämäänsä koskettavista aiheista. Tämän toteutumiseksi sopimusvaltioita rohkaistaan tuottamaan ja levittämään lastenkirjallisuutta.⁵⁶

Suomessa perheiden tasavertaisia mahdollisuuksia lukemiseen tuetaan mm. Lukukeskuksen Lukulahja lapselle -ohjelmalla. Ohjelmassa jaetaan kirjakassi osana neuvolatarkastuksia kaikille vauvaperheille. Suomessa iltasatua onkin pidetty jokaisen lapsen oikeutena, ja iltasatuperinne on myös lisätty Unescon aineettoman kulttuuriperinnön Suomen kansalliselle listalle.⁵⁷

53 World Bank: "Read@Home: Delivering reading, learning materials and parental support to hard-to-reach homes" <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/705171611081561383-0090022021/original/ReadHomeHDVPupdateSep2020.pdf>

54 Read@Home: Deliverins reading, learning materials and parental support to hard-to-reach homes <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/705171611081561383-0090022021/original/ReadHomeHDVPupdateSep2020.pdf>

55 The World Bank: <https://www.worldbank.org/en/topic/education/brief/read-at-home>

56 YK:n yleissopimus lastenoikeuksista: https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

57 Elävän perinnön wikiluettelo: Iltasatu <https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Iltasatu?fbclid=IwAR316JGocGuwE7CSrvWhPYH4dY1UEro4yoXlWRlgygyeBWqKVOZoGMOicTA>

Lukutaito tarvitsee tukea

Suomi on maailmanlaajuisesti vertailtuna lukutaidon kärkimaita. Suomalaisten hyvä lukutaito on etuoikeus, jota ylläpidetään monin tavoin. Suomessa kaikille on tarjolla ilmainen perus- ja toisen asteen koulutus. Suomessa on yksi maailman laajimpia kirjastoverkostoja, jonka ansiosta meillä on pääsy monipuolisen ja monikielisen kirjallisuuden äärelle.

Maailmanlaajuisesti tarkasteltuna lukutaito on monelle elintärkeä selviytymistaito, silti liian moni jää yhä ilman lukutaitoa. Heikommassa asemassa olevien edellytyksiä oppia lukemaan tukee Suomessa moni organisaatio.

Maailman lukutaitotilannetta ja lasten mahdollisuuksia päästä kouluun tukevat Suomessa mm.

YK:n lastenjärjestö Unicef <https://www.unicef.fi>

Lastenoikeusjärjestö Plan International <https://plan.fi>

World vision <https://www.worldvision.fi/>

Kirkon Ulkomaanapu www.kua.fi

Lukemalla voi auttaa

Lukukuu-kampanjaan osallistamalla luokka lahjoittaa lukemalla ansaitsemansa rahat Punaisen Ristin katastrofirahastoon. Lahjoitukset ohjataan auttamistyöhön köyhissä, katastrofien koettelemissa maissa: <https://www.punainenristi.fi/tyomme/opettajille/lukukuu/>

Taksvärkki ry:n Lukuralli-kampanjaan osallistamalla suomalaiset lapset ja nuoret tukevat Taksvärkki ry:n monivuotista kehitysyhteistyöhanketta Nepalissa: <https://www.lukuralli.fi/mika-lukuralli/>

10 FAKTAA

LUKUTAIDOSTA MAAILMALLA

10 faktaa lukutaidosta maailmalla -tietopaketin on koonnut Lukukeskus keväällä 2022. Tietopaketin asiantuntijana on toiminut Plan Internationalin globaalikasvatuksen asiantuntijat. Tietopaketti on vapaasti käytettävissä opetuksessa, tietolähteenä tai median tarpeisiin. Tekstejä ja kuvia käytettäessä edellytetään viittausta tai linkitystä Lukukeskuksen tietopakettiin.

Lisätietoja:

Emmi Jäkkö

Kehittämisen- ja viestintäpäällikkö

emmi.jakko@lukukeskus.fi

www.lukukeskus.fi

LUKUKESKUS
LÄSCENTRUM